

اندیشه ها و دغدغه های حرفه ای

مجموعه نوشته های کوتاه، سرمقاله ها و مصاحبه های دکتر رحمت الله قاضی درباره مسائل حرفه ای

از علم اطلاعات و دانش شناسی

گردآوری و تدوین:

نرگس اورعی - نرگس ملکوتی

تهران ۱۳۹۶

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
درآمد.....	۱۵
آموزش و نظام دانشگاهی.....	۲۹
به عنوان عضو یک هیئت علمی، شرمندهام.....	۳۳
اندر نهایت استادی! فراز یا فرود؟.....	۳۷
نیازهای جامعه، بازار کار و آینده آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران.....	۴۱
مهارت‌ها و توانمندی‌های مورد انتظار از کتابداران امروز؛ چهارچوب‌های بازنگری در برنامه‌های آموزشی و طراحان دروسهای جدید.....	۴۵
تغییر نام رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی.....	۵۱
مصاحبه با دکتر فتاحی در مورد افایش ظرفیت و تأسیس دوره‌های دکتری کتابداری در برخی دانشگاه‌های کشور.....	۵۵
مصاحبه با آقای دکتر فتاحی درباره هندت نام رشته.....	۶۱
نخستین گرایش تخصصی دوره دکترای علم اطلاع‌رسانی و دانش‌شناسی: بازیابی اطلاعات و دانش.....	۶۷
محیط آکادمیک با کدام اصول و معیار «آکادمیک» می‌شود؟.....	۶۹
رویکرد پذیرش دانشجو در دوره دکتری: آیا به آینده فکر کرده‌اید؟.....	۸۳
واژه استاد از معنای اصلی خود دور شده است!.....	۸۵
سمت‌وسوی کارگاه‌های آموزشی در حرفه: از پاسخ به نیازهای کلی تا ارتقای دانش‌های خاص.....	۸۹
گروه‌های آموزشی و تعامل با دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی خارج از کشور.....	۹۳
تعامل گروه‌های آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی با سایر گروه‌ها، یا ادغام آنها؟.....	۹۵
اکنون، پس از تغییر نام رشته و تصویب گرایش‌های جدید.....	۹۷
سخنرانی در کارگاه آموزشی «شیاستگی‌های کلیدی مروجان خواندن».....	۹۹
ره‌توشه‌هایی از سفر به دیار کانگوروها برای کسب دانش.....	۱۰۱
پژوهش و نشر.....	۱۰۷
رویکرد دائرةالمعارفی در آموزش و پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی.....	۱۱۳
مشکلی به نام «آی.اس.آی» و دانشگاه‌های کشور.....	۱۱۷
چالش‌های توسعه مجله‌های علمی و حفظ اعتبار آنها در ایران.....	۱۱۹
مقاله‌های برگرفته از پایان‌نامه‌ها و مسئله تولید علم.....	۱۲۳

- حرف نو در پژوهش ۱۲۷
- جای خالی نوآوری: چالش جدی در پژوهش‌های ما ۱۳۱
- خرد جمعی و همکاری علمی در تولید علم: چرا، چگونه؟ ۱۳۵
- آینده پیش روی پژوهش و نشر در قلمرو کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران ۱۳۹
- رواج مسئله‌سازی به‌جای مسئله‌یابی: یکی از مشکلات مقالات علمی ۱۴۵
- حکایت استفاده کاربردی از پژوهش‌ها در ایران ۱۴۹
- افزایش دانشجویان تحصیلات تکمیلی و مسئله چاپ مقاله‌های برگرفته از پایان‌نامه ۱۵۳
- مجله‌های علمی پژوهشی و مسئله داوری مقاله‌ها ۱۵۷
- سمت‌وسه: توسعه پژوهش‌ها در قلمرو اطلاع‌یابی، سواد اطلاعاتی و یادگیری الکترونیکی ۱۶۱
- گلدان ورها: عصر دانش ۱۶۵
- به‌سوی استانداردسازی نشر و دسترس‌پذیری مجله‌های علمی ۱۷۳
- چالش در باب تولید و پخش مجله‌های علمی ۱۷۷
- کمبود مجله‌های علمی: حرفه و پیامدهای آن ۱۷۹
- اولین در کسب، اولین در به: نقدی به امتیاز فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی ۱۸۱
- در گفتگو با دکتر فتاحی: نشر برای نشر، مشکل ریشه‌ای نظام علمی ماست ۱۸۳
- به‌سوی اشتراک داده‌های پژوهشی و یکپارچه‌سازی نظام‌های مدیریت پژوهش ۱۸۷
- چالش‌های ملی و ساختاری علم‌سنجی (ب) مناسب، بررسی اولین همایش ملی سنجش علم: ارزشیابی و آسیب‌شناسی برون‌دادهای علمی، اصفهان، ۱ اردیبهشت و ۱ خرداد ۱۳۹۳) ۱۹۱
- تخصصی کردن گرایش موضوعی مجله‌های علمی و چالش‌های آن ۱۹۵
- ملزومات ارتقاء کیفی مجله‌های علمی در فضای رقابتی عصر دانش: گزارشی از یک تجربه موفق ۱۹۷
- مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ۲۰۱**
- چالش‌های توسعه مراکز ملی اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات در ایران ۲۰۷
- جهش علم و فناوری در ایران و جایگاه مراکز اطلاع‌رسانی در پشتیبانی از آن ۲۱۱
- چالش‌های گسترش نظام ملی اطلاع‌رسانی علم و فناوری در ایران ۲۱۵
- مسئله‌ای به نام خدمات اطلاع‌رسانی در ایران ۲۱۹
- پرسش‌های بی‌پاسخ پیرامون چالش‌های مدیریت در کتابخانه‌ها ۲۲۳
- مواضع انجمن، ادغام کتابخانه ملی و یک نامه بی‌پاسخ ۲۲۷
- مصاحبه با دکتر فتاحی در مورد تجمیع کتابخانه‌های دانشکده‌ها در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد ۲۲۹
- توسعه پایگاه‌های اطلاعاتی و ضرورت تدوین یک راهبرد کلان برای مدیریت اطلاعات ۲۳۱
- سخنان دکتر فتاحی در نشست «جهت‌های تازه فراوری کتابخانه‌ها و کتابداران: زمینه‌های عینی و شیوه‌های عملی برای پشتیبانی از برنامه‌های راهبردی دانشگاه‌ها» ۲۳۵
- به‌سوی ایجاد ارزش افزوده اطلاعات در نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی ۲۳۹

- ۲۴۵..... به‌سوی یکپارچگی در محیط اطلاعاتی: چشم‌اندازهای ملی و جهانی
- ۲۴۹..... خدمات تخصصی و شخصی‌سازی‌شده: رویکردی برای برون‌رفت از شکاف میان کتابخانه و جامعه آن
- مصاحبه در زمینه مدیریت کتابخانه‌ها و جایگاه اجتماعی کتابداران: مدیریت کتابخانه‌ها در درجه نخست حق کتابداران است..... ۲۵۱
- ۲۵۵..... مصاحبه با دکتر فتاحی درباره ویژگی‌های رئیس کتابخانه ملی
- ۲۶۱..... تعامل با کتابخانه ملی.....
- سخنان دکتر فتاحی در نهمین دوره از سلسله همایش‌های مدیریت امور کتابخانه‌های سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران با عنوان «چهارچوب‌های نظری و عملی خدمات تخصصی و شخصی‌سازی‌شده برای کتابخانه‌های عمومی»..... ۲۶۷
- ۲۷۳..... تم دو: وجود دارد؛ بازنگری و نوآوری در خدمات به جامعه، یا زوال تدریجی کتابخانه‌ها
- ۲۷۷..... ضرورت توسعه ارتباطات ملی سازمانی در مراکز ملی اطلاعاتی.....
- سخنان دکتر فتاحی در نشست مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی با محور موضوعی «کتابخانه‌های دانشگاهی و مدیریت تغییر: مباحث خدایات نوین»..... ۲۷۹
- کتابدار ۷ یا ۸؟..... ۲۸۵
- ۲۸۷..... مسائل حرفه‌ای و تخصصی**
- ۲۹۳..... شرط پیشرفت دانش.....
- ۲۹۵..... همه بودن و خرد جمعی.....
- ۲۹۹..... اندیشه‌هایی بزرگ از مکانی کوچک.....
- ۳۰۳..... اصلاً به‌طور کلی، خیلی، بسیار زیاد!.....
- ۳۰۷..... مصاحبه با دکتر فتاحی در مورد نقد جنبه‌های شناختی در مقوله «دانش».....
- ۳۱۱..... به کجا می‌رویم؟.....
- ۳۱۷..... انجمن و چالش فعالیت‌های صنفی.....
- ۳۲۱..... این طرف میز، اون طرف میز!.....
- ۳۲۵..... لذت ناب.....
- ۳۲۹..... چهره ماندگار، نام‌ها و نشانه‌ها.....
- ۳۳۳..... مصاحبه با دکتر فتاحی در مورد اظهارنظر دبیر کل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور درباره رشته کتابداری.....
- پرونده ویژه: نظام‌های نوین سازمان‌دهی اطلاعات؛ سازمان‌دهی اطلاعات یا دانش؟ نگاهی به تحولات جدید حوزه سازمان‌دهی دانش..... ۳۳۷
- ۳۴۳..... نسل خوش‌شانس و نسل شانس.....
- ۳۴۷..... چالش سازمان‌دهی منابع رقومی در فضای وب.....
- «دکتر حری: کم‌نظیر، بی‌بدیل»..... ۳۵۵
- ۳۵۷..... مصاحبه با دکتر فتاحی در رابطه با اهمیت رسانه.....

۳۵۹.....	من، یا ما؟ در مقابل هم، یا با هم؟.....
۳۶۳.....	مطالعه و انگیزه‌های آن از دیدگاه پیرس باتلر در کتاب جنبه‌های نظری علم کتابداری.....
۳۷۱.....	گفت‌وگو با رحمت‌الله فتاحی: ریشه عدم مشارکت فعال در انجمن، در فردگرایی مانده‌فته است.....
۳۹۱.....	دکتر مهرداد، ویژه مردی از تبار نظم، قانون و تخصص: آیا جایگزین مناسبی برای وی وجود دارد؟.....
۳۹۷.....	دکتر حری و معرفی نظریه‌های نو.....
۴۰۳.....	پوسه بریشانی.....
	مصاحبه در همایش کتابخانه‌های عمومی، عوامل و موانع جذب و توسعه مخاطب: با راه‌اندازی هر کتابخانه،
۴۰۵.....	زندانی بسته خواهد شد.....
۴۰۹.....	تأثیرگذار علمی حرفه‌ای پوری سلطانی.....
۴۱۳.....	به یاد شخصی استثنایی و تأثیرگذار در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.....
۴۱۵.....	بخشی از سخنرانی مست علمی و حرفه‌ای انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران: از آرمان تا واقعیت.....
۴۱۹.....	باور به ارزشمندی خواندن: نگاه فلسفی به خواندن تا چالش در فهم ارزشمندی آن برای زندگی بهتر.....
۴۳۵.....	سخنان دکتر فتاحی: مورد اسعاف دانش‌آموختگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی.....
۴۳۹.....	فناوری نرم در جهت توسعه.....
۴۴۳.....	نگاهی به محتوای مدرسه تابستان، خواندن: نظریه‌های ترویج خواندن «از دکتر رحمت‌الله فتاحی».....
۴۴۵.....	راهبردهایی برای پویاسازی حرفه: ضرورتی برای پاسخی به جامعه پویا.....
۴۴۹.....	۱۰ اندیشه بنیادی برای موفقیت فردی و حرفه‌ای.....

فهرست جداول

۳۱.....	جدول ۱. پژوهش و نظام دانشگاهی.....
۱۰۹.....	جدول ۲. پژوهش و نشر.....
۲۰۳.....	جدول ۳. مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی.....
۲۸۹.....	جدول ۴. مسائل حرفه‌ای و تخصصی.....

پیشگفتار

دکتر محمدحسین دیانی^۱

معمولاً یک عضو هیئت علمی با معیارهای سه گانه مشخصی مورد قضاوت قرار می گیرد: ۱) ظاهر و مشخصات جسمی شامل شکل و شمایل خدادادی؛ تن و لحن صدا و قابلیت تأثیرگذاری آنها و سبک پوشش؛ ۲) منش فردی شامل باورهایی که رفتارهای فردی و اجتماعی فرد را شکل می دهد؛ مثبت نگری/منفی نگری او را می سازد؛ خدمت دهی، خدمت گیری وی را شکل می دهد و در مجموع، بانی خوبی ها و بدی های انسان با انسان های دیگری می شود. ۳) توان ذهنی که به شکل بروندهای علمی/پژوهشی ظاهر می شود و موجب غنای خود فرد، غنای حرفه مندان همسو و غنای پیکره دانش حرفه بهره ط می شود.

دکتر رحمت الله فتاحی نیز به عنوان یک عضو هیئت علمی با همین معیارها مورد توجه دیگران قرار می گیرد. ایشان طی همه دینانی که معلمی کرده است، ظاهری موردپسند که هم هدیه خداوند است داشته و هم خرد در حفظ ظاهر خود که همواره پیش روی دیگران بوده است، کوشیده است. هم در صدای مناسبی برای معلمی دارد و هم لحن دلنشینی برای بیان خود و محتوای کلاس به کار می برد. ایشان به هنگام سخن گفتن از دو پیام مهم فردوسی طوسی که در شعر زیر بیان شده است، به خوبی بهره می برد:

خداوند رأی و خداوند شرم سخن گفتن خوب و آوای نرم

گرچه همواره از پوششی ساده استفاده می کند، اما این پوشش بر بیننده تأثیری

دل‌چسب دارد. این گروه از ویژگی‌های دکتر فتاحی مورد قبول کسانی است که او را دیده یا زمانی با او همدم بوده‌اند.

منش فردی دکتر رحمت‌الله فتاحی بر اساس باورهای مثبت‌اندیشی، خیرخواهی، خدمت‌دهی و ارتباط سازنده با دیگران شکل گرفته است و خرسندانه با گذشت زمان این صفات از برجستگی بیشتری برخوردار می‌شوند. گمان نمی‌کنم که هیچ همکار و دوستی چون من، از خصلت نقدپذیری، انصاف و متانت ایشان در نقد دیگران، احساس ضعف کرده باشد. در همه بحث‌های فرهنگی و علمی که در گروه یا بین اعضای گروه‌های علمی در جریان است، نقدپذیری/ناپذیری، انصاف/بی‌انصافی و متانت/پرخاشگری حاکم‌تر دارد. به یاد ندارم که حتی در یکی از جلسات یا بحث‌ها، ایشان از دایره نقدپذیری بی‌خارج شده باشند. البته کم نبوده است مواردی که به‌خوبی احساس کرده‌ام، بغضی در گلو دارد، اما بر خود مسلط است و بدون اثری منفی بر دیگران جلسه یا بحث را به پایان می‌برد.

در مقدمه‌ای که دانشجویان ایشان بر روی متن نوشته‌اند، به‌خوبی از برخی ویژگی‌های منشی ایشان سخن گفته‌اند و من گفته‌های آنها را که دلی صاف‌تر و بینشی نو مایه‌تر/جوان‌تر از من دارند بر آنچه ممکن بود من در این باره بنویسم، ترجیح دادم. خوشبختانه این نوع صفات همان‌هایی هستند که بسیار از حرفه‌مندان این رشته، طی همه سال‌های فعالیت‌های ایشان، در سطح استان و کشور به آن توجه کرده و در مجموعه سخنرانی‌های ایرادشده در همایش قدرشناسی از ایشان مطرح شده و در نسخه چاپی آنها در مجموعه‌ای با عنوان «گوهر ماندگار» منتشر شده است، مطالعه‌ای لذت‌بخش را ارزانی می‌دارد.

توان ذهنی/علمی دکتر رحمت‌الله فتاحی به دو شکل بروز یافته است: آنچه در کلاس‌ها مطرح می‌کند و بر ذهن دانشجویانش اثر می‌گذارد و ناخرسندانه بدون ضبط و ثبت رها می‌شود و آنچه با عنوان آثار چاپی/الکترونیکی به‌صورت پراکنده اینجا و آنجا به جامعه علمی هدیه شده است و به‌یقین برای غنای محتوای هر جلسه

درس، آثاری مورد ارجاع قرار می‌گیرد. خرسندانه تمایل دانشجویان به مطالعه آثار مورد ارجاع در کلاس‌ها از سویی و دشواری‌های احتمالی که در دسترسی به آنها تجربه کرده‌اند، از سوی دیگر، انگیزه‌ای شده است برای قرار دادن همه آثار کنار هم که دو فایده بزرگتر را در بطن خود دارد. خود استاد باید در ضمن درس نسخه‌ای کامل از آثار را در دست داشته باشد تا در صورت لزوم بر اساس متن نوشته بیشتر به مطلب پرداخته شود و هم دانشجویان بتوانند با تلاش خود درباره مطلبی که در کلاس بیان می‌شود به مطالعه عمیق‌تر بپردازند. در دسترس بودن این نوشته‌ها می‌تواند هم برای غنای مطالبی که دیگر استادان در کلاس‌های خود به آن می‌پردازند مورد ارجاع قرار گیرد و هم دانشجویان و حرفه‌مندان که در کلاس‌های این استاد حضور ندارند، به مناسبت آن بدین‌ها و هدایت‌های حرفه‌ای ایشان بهره‌برند.

در سال‌هایی که در اهوان بدست می‌کردم، تجربه‌ای مشابه داشتم. دانشجویان مجموعه‌ای از آثار منتشرشده را می‌آوردند، گرچه آن گردآورده شده منتشر نشد، اما دستنامه‌ای شد که بعدها هم مورد استفاده من و هم مورد استفاده دانشجویانی قرار گرفت که با آنها در تماس بودم. از هر دو این موارد لذت بردم.

برای استادی چون دکتر فتاحی، چه لذتی بالاتر از اینکه دانشجویانش خدمات او را ارج نهند و آثاری را که به بهای بخش قابل توجهی از دوران حیات او خلق شده است، دسترس‌پذیرتر سازند.

محمد حسین دیانی

مشهد، اردیبهشت ۹۶